

УДК 821.161.2.09Ю.Будяк

Ярмола О.В., Велика К.І.
Білоцерківський національний аграрний університет**ІСТОРИОГРАФІЯ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКА ЮРІЯ БУДЯКА-ПОКОСА
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РОКІВ**

Анотація. У статті проаналізовано головні літературні джерела, які стали певними етапами у формуванні відомого нам на сьогодні життєпису українського письменника і громадського діяча кінця ХІХ – першої половини ХХ століть Юрія Будяка (літературний псевдонім Юрія Яковича Покоса). Дослідження пов'язане із необхідністю уточнення основних фактів з життя письменника у зв'язку з розбіжністю в їх поданні та інтерпретації у різних літературних джерелах.

Ключові слова: Українська революція 1917-1921, історіографія, біографія, літературна творчість, репресії, сталінізм.

Yarmola Oleksandr, Velyka Katherine
Bila Tserkva National Agrarian University**HISTORIOGRAPHY OF THE LIFE AND WORK OF THE WELL KNOWN WRITER
YURI BUDIYAK-POKOS IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN REVOLUTION (1917-1921)**

Summary. The article analyzes the main literary sources of the late XIX – first half of the XX century which have become the base for the biography ordering of the well-known Ukrainian writer and public figure Yuri Budyak (under the pen name Yuri Yakovych Pokos). As there is the biography discrepancy in the different literary sources, the research clarifies the main facts of the writer's life and their presentation.

Keywords: Ukrainian Revolution, historiography, biography, literary work, repression, Stalinism.

Постановка проблеми. Життя і творчість Юрія Яковича Покоса (літературний псевдонім – Юрій Будяк), як і для переважної більшості діячів української культури першої третини ХХ століття, тісно пов'язані з подіями Української революції 1917-1921 років. Сьогодні термін «Українська революція», який був уведений в обіг самими учасниками подій (Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Дмитро Дорошенко та ін.), після років забуття, повернувся в українську історіографію. Характеристика цих років, саме як Української революції, а не «Великої Жовтневої соціалістичної революції» та «Громадянської війни», дозволяє більш точно, повно і різнобічно проаналізувати події історії цього часу [1]. Це стосується й життєвого шляху та долі окремих особистостей. Погляд на ці роки крізь призму «Української революції» має важливе методологічне значення. Концепт «Українська революція» на відміну від концептів «Велика Жовтнева соціалістична революція» та «Громадянська війна» по іншому структурує історичний потік. В його контексті одні й ті самі події набувають різної історичної ваги, та й сам історичний простір по іншому структурується подіями.

Це цілком справедливо й стосовно життєвого шляху українського письменника й громадського діяча Юрія Яковича Покоса. Його офіційна біографія оформилася у повоєнний період (1950-ті – 1960-ті роки) й тому набула суттєвих «радянських» рис. Що мається на увазі? В першу чергу він став одним із сотень радянських письменників із стандартними біографічними даними, які розміщені у довідниках та енциклопедичних словниках. За цією «схожістю» життєвих шляхів письменників була втрачена індивідуальність Ю.Я. Покоса. Його біографія – дещо середнє арифметичне зі всіх біографій таких самих «радянських письменників»: народився, написав певні твори, помер. Докладна

біографія Юрія Яковича була неможлива, оскільки він, по перше, не вважався головним представником української радянської літератури, і на докладне дослідження його біографії офіційна радянська наука не планувала витратити ресурси й час, а по друге, він був репресований як «український націоналіст» і засуджений до ув'язнення в таборах. Дата й час смерті письменника також оповиті таємницею: помер він в окупованому німцями Києві. Навіть, якщо уявити про бажання радянського дослідника дослідити й написати докладну біографію Юрія Покоса, вона залишилась би із всіма «вадами» «радянської біографії». Наприклад що робив письменник у 1917 році і яке відношення він мав до «Великої Жовтневої соціалістичної революції»? Можемо сказати, що – ніякого. Проте в офіційних радянських біографіях письменників майже обов'язковим був поділ на «дожовтневий» і «післяжовтневий» період творчості. Проте сам термін «Велика Жовтнева соціалістична революція» був утворений та отримав офіційний статус значно пізніше за 1917 рік. Це й зрозуміло, бо подія, якщо її не планували заздалегідь, спочатку відбувається, а лише потім вона отримує якусь назву. Проте справа не лише у цьому. Назва події фіксує певне її значення й розуміння. Так ще на початку 1920-х років «Велику Жовтневу соціалістичну революцію» називали просто – «переворотом». Але з часом ці події набувають іншого статусу. Відповідно й історики, й зокрема – біографи, починають структурувати історичний процес, виходячи з цього «водорозділу»: «до» і «після». Проте, яке значення мала «Велика Жовтнева соціалістична революція» для українського письменника, який (за його власними свідченнями під час допитів у 1935 році) був знайомий з членами партії українських есерів, хоча членство в самій партії і заперечував? [2, арк. 21, 29, 30]. Як здається, практично – ніякого. Зрозуміло, що у наступні роки більшовики змагалися за владу

в Україні з іншими політичними й військовими силами, й на початку 1920-х остаточно укріпилися при владі. Проте, наприклад, перша світова війна й німецька окупація України 1918 року мала значно більший вплив на українців, ніж нечисленні гуртки партії більшовиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За останні роки, після здобуття Україною незалежності відкрилися нові, невідомі раніше, й недоступні для вітчизняного дослідника, джерела інформації. Зокрема це стосується можливості ознайомлення із виданнями, які були здійснені у діаспорі, перш за все – мова йде про Енциклопедію українознавства [3]. Проте, кількість наукових публікацій, в яких досліджуються факти творчої біографії та життєвого шляху Юрія Яковича Будяка-Покоса, відносно невелика. Найбільш важливими з точки зору розкриття нових фактів, а також з точки зору узагальнення і систематизації вже відомих відомостей про письменника, публікацій, що з'явилися в останні роки, на нашу думку потрібно відмітити праці Бондара А.В. та Смутока Б.М. [4], Передерій І.Г. [5], Чернецького Є.А. [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Життєвий і творчий шлях Ю. Я. Будяка-Покоса і сьогоденні оповиті таїною здогадок та легенд. Причиною цьому є як складне, бурхливе, часто драматичне життя громадянина і письменника Юрія Покоса, так і суперечлива інформація у його власних спогадах, і спогадах про нього його сучасників. Майже кожний етап його життя викликає велику кількість різноманітних запитань. Однією з причин цього, хоча далеко не єдиною, є його третій арешт (після двох попередніх – у 1922 та 1924 рр. він був виправданий [2, арк. 76]) 1 лютого 1935 року (постанова про арешт від 29 січня 1935 року) за звинуваченням у тому, що він «є учасником української контрреволюційної, терористичної організації» [2, арк. 4, 5], який завершився заарештуванням 28 жовтня 1935 р. до п'яти років ув'язнення у таборі [2, арк. 85].

Не зважаючи на достатньо велику кількість статей та нарисів, які були опубліковані за останні роки, в тому числі й дослідницькі публікації, в біографічних відомостях про Юрія Яковича Покоса, ми іноді зустрічаємо помилкові дані, які з'являються у засобах масової інформації, в тому числі й шляхом оприлюднення в мережі Інтернет. Тому нагальною проблемою є встановлення справжніх фактів життя та творчості видатного українського народного письменника [7].

Мета статті. Виходячи з вищезазначеного, головною метою нашого дослідження є аналіз літературних та архівних джерел, в яких висвітлюється життєвий та творчий шлях українського письменника Юрія Яковича Будяка-Покоса, в контексті подій Української революції 1917-1921 років, з метою уточнення вже відомих та введення у науковий обіг раніше невідомих фактів його біографії.

Завданнями дослідження є, зокрема, порівняльний аналіз окремих досліджень і публікацій, які присвячені життю й творчості Ю.Я. Будяка-Покоса, а також уточнення деяких біографічних відомостей на основі аналізу літературних та архівних джерел. Важливим

контекстуальним аспектом нашого дослідження є підкреслення білоцерківського періоду життя письменника (1916-1924 рр.). Адже під час бурхливих подій часів Української революції 1917-1921 років, Юрій Якович перебував саме у Білій Церкві (хоча певний час, зокрема, як відомо, у січні 1918 року перебував у Києві й працював в апараті Центральної Ради [2, арк. 76]), де виконував важливу роботу по охороні, збереженню та відродженню української культури [8]. Саме до білоцерківського періоду його життя апелювали в першу чергу обвинувачі, і саме свідчення білоцерківців стали одними з головних аргументів і фактів обвинувачення [2, арк. 76-78]. Саме до Білої Церкви Ю.Я. Будяк-Покос повертається в лютому 1940 року після закінчення терміну ув'язнення [2, арк. 87].

Виклад основного матеріалу. Головні факти біографії Юрія Яковича Будяка-Покоса як письменника закріпилися в радянській історіографії з кінця 1950-х років, тобто вже після його офіційної реабілітації в Радянській Україні. Проте, як уявляється, вони відштовхуються від однієї з публікацій 1930 року. Мається на увазі словникова стаття про письменника, яка була розміщена в першому томі тритомної «Української загальної енциклопедії» (УЗЕ) [9] під головною редакцією Івана Раковського. Її підготовка і друк були здійснені за межами Радянського Союзу. Редакція видання розташовувалася у Львові, адміністрація – в Коломиї, а друкарня – в Станіславові. Це була перша енциклопедія українською мовою [10]. Перше ж видання «Української радянської енциклопедії» (УРЕ) в 17 томах вийшло з друку лише в 1959-1965 роках [11]. Так само пізніше, вже після Другої світової війни був реалізований емігрантський проект – «Енциклопедія українознавства» (ЕУ) (словникова частина – 1955-1989 рр.) [12].

Особливості подання матеріалу в «Українській загальній енциклопедії» добре окреслені у вступному слові редакційної колегії, у якому зокрема зазначалося: *«Отся перша Українська Загальна Енциклопедія має на меті в 3-х томах дати якомога більшу кількість назв (гасел), що містили б найкращі відомості про видатних діячів – історичних і сучасних, про важливіші дати, події й місцевості й таке ін., та пояснювали би досягнення в усіх ділянках людського знання. Вона складена на зразок кращих чужих енциклопедій і використала їх методи та джерела.*

А проте наша Енциклопедія не є переробною або компіляцією, зладненою на підставі чужих подібних творів, а самостійною працею, яка кладе головну вагу на життя нашого народу; вона в першій мірі українська й призначена для українського читача» [9].

Як можемо побачити, автори і редактори енциклопедії ставили собі за мету, по перше, підбрати відомості про ті події і тих людей, які є складовою української культури, або ж з нею пов'язані. І, по друге, подати «якомога більшу кількість назв (гасел)», тобто кількість статей повинна була бути максимально великою й охоплювати найширші сфери життя. А це означає, що кожна окрема стаття мала містити лише головний для висвітлення даного питання матеріал, отже бути максимально лаконічною.

Саме такий підхід до формування реєстру словникових статей і зумовив розміщення окремої публікації, яка була присвячена українському письменнику Юрію Будяку (Покосу). Проте, виходячи із принципів загальної редакційної політики, інформація про нього була подана лише в декількох реченнях. Це перша відома нам біографічна стаття. У ній зокрема зазначалося: «Будяк Юрій, вл. Покос, укр. письм., *1879. Поєми: «Невольниця-Українка», «Пан Базилей», збірка поезій «Буруни», низка популярних книжечок для народу й споминів: «Записки учителя». Найновіша збірка «До великої брами» [9, с. 411].

Фактично у статті вказано лише декілька позицій: 1) літературний псевдонім, 2) власне прізвище, 3) рік народження, 4) головні твори, в тому числі й «найсучасніші». Справді – все дуже лаконічно. Проте, зазначимо, що у сьомому томі (1927 р.) «Великої радянської енциклопедії» інформація про Юрія Яковича немає зовсім (перше видання 1926-1947 рр. в 65 томах і один додатковий). Цей факт підтверджує думку про відмінність цілей і завдань, які ставили перед собою автори й редактори двох ідеологічно відмінних енциклопедичних видань.

Невеличка стаття присвячена Юрію Яковичу була розміщена також у першому тому вищезгаданої «Енциклопедії українознавства» (1955 р.). Там, зокрема, зазначається: «Будяк (дійсне прізвище Покос) Юрій (1879-1942), письм., журналіст і педагог на Полтавщині, чл. «Плугу»; поема «Невольниця-Українка» (1907), «На полях життя» (1909), «Пан Базилей» (1911), зб. поезій «Буруни» (1910), «До великої брами»; дитячі п'єси, оп. й вірші; спогади «Записки учителя» (1912)». До статті також додається портрет з підписом «Ю. Будяк» [13, с. 185].

Після арешту Юрія Будяка (Покоса) 1 лютого 1935 року і до часу його офіційної реабілітації у 1958 році він, як і його літературний спадок, знаходяться в Радянському Союзі під забороною. Але з кінця 1950-х років ім'я письменника поступово повертається до літературного життя Радянської України, а деякі його твори перевидуються. Так у 1962 році Дитвидав УРСР (Київ) видав у серії «Для дошкільного віку» збірку віршів Юрія Будяка «Хорообрі музики».

Ще перед цим, у 1960 році, біографічна стаття про Юрія Будяка-Покоса була надрукована в другому томі Української радянської енциклопедії (перше видання, 1959-1965 рр.). Інформація, яка була розміщена у статті була дещо ширша у порівнянні з попередніми публікаціями: зазначена дата смерті (хоча і помилкова), місце народження, проведено поділ на дожовтневий та післяжовтневий період творчості, зазначено про переклади його творів на інші мови. Зокрема в статті зазначалося: «Будяк Юрій (літ. Псевдо. Покоса Юрія Яковича; 1879-1938) – український рад. Письменник. Н. в с. Красногірці (тепер Машівського р-ну Полтавської обл.). Дожовтнева творчість Б. мала демократичний характер. Після 1917 написав ряд повістей, оповідань і п'єс на теми з життя Рад. України. Належав до літ. Спілки «Плуг». Автор багатьох віршів і п'єс для дітей, які перекладено рос., білорус. та ін. мовами» [14, с. 135].

Після зазначеної публікації в Українській радянській енциклопедії з'являються подібні довід-

ково-енциклопедичні видання, які, як правило, її дублюють. Так протягом 1960-х – 1980-х років короткі біографічні публікації про Ю.Я. Будяка (Покоса) були розміщені в першому томі Українського радянського енциклопедичного словника (УРЕС) (1966 р.), в другому томі Української радянської енциклопедії (УРЕ) (друге видання, 1978 р.), в першому томі Української літературної енциклопедії (УЛЕ) (1988 р.).

Можемо вважати, що текст, який було розміщено в Українській літературній енциклопедії найповніше висвітлював основні сторінки життя і творчості письменника і підсумували досягнення українського радянського літературознавства. Зокрема в статті зазначалося: «Будяк (справж. прізви. – Покос) Юрій Якович (1879, с. Красногірка, тепер Машівського р-ну Полтав. обл. – 23.IX 1942, Київ) – укр. рад. письменник. Вчився в політех. ін-ті. Друкувався з 1895. Автор зб. поезій «Буруни» (1910). В істор. поемах «Невольниця-українка» (1907), «Пан Базилей» (1911), нарисі «Записки вчителя» (1912) висловив протест проти гноблення трудового народу. Після Великого Жовтня входив до Спілки селянських письменників «Плуг». Видав зб. повістей «До великої брами» (1929) та багато творів для дітей (збірки «Лелека здалека», «Загадочки-думочки», обидві — 1928, та ін.). Твори Б. перекладались рос., білорус., та ін. мовами. Незаконно репресований 1935. Реабілітований 1958. Тв.: Маленьким діткам. Х., 1927; Залучалий. Х., 1928; Хорообрі музики. К., 1962» [15].

Протягом 1990-х – 2010-х років з'явилася серія публікацій, в яких, без огляду на комуністичну ідеологію, автори розкривали нові сторінки життєвого шляху Юрія Будяка. Так, зокрема в одинадцятому томі «Енциклопедії українознавства» (ЕУ) (1995 р.) було розміщено уточнюючі дані про письменника. Там зокрема зазначено: «Будяк (дійсне прізвище Покос) Юрій (1878, Красногірка, Полтавська губ. – 1943). 1.2.1935 заарештований і засуджений на 5 р. ув'язнення, яке відбував у Карагандинському таборі НКВД, в Уфі й у Воркуто-Печорському таборі. Вийшов з ув'язнення 1.2.1940» [16, с. 275].

Як зазначав у передмові до цього тому «Енциклопедії українознавства» А. Жуковський, у другій його частині у *Виправленнях і Доповненнях* «... подано помилки, які зайшли в опрацюванні десятих томів, а також доповнено там, де їх не було, дату і місце смерті при біографіях осіб, виправлено і доповнено біографічні дані осіб засланих чи знищених большевицьким режимом, про долю яких не було відомо до 1990, а тепер поступово знаходяться перевірені відомості». При цьому він повідомляв, що джерельною базою для виправлень і доповнень стали деякі довідкові видання, зокрема й «Українська літературна енциклопедія» (т. 1-2, 1988-1990), «З порога смерті. Письменники України – жертви сталінських репресій» (1991) та ін. [16, с. 7].

Важливим етапом дослідження життя і творчості Ю. Будяка-Покоса, як вже зазначалося, стали публікації Бондара А.В., Смутка Б.М. [4], Передерій І.Г. [5], Чернецького Є.А. [6]. В них викладена розгорнута літературна та громадянська біографія видатного письменника. Серед публікацій останнього часу, які були присвячені письменнику

Юрій Якович Будяк (Покос).
Одеса, 1916 рік [2, акр. 226]

Юрію Будяку, потрібно відмітити біографічні нариси, розміщені в мережі Інтернет [17–22].

Серед біографічних фактів, які не знайшли висвітлення у радянській історіографії потрібно відмітити участь Юрія Яковича в англо-бурській війні (1899-1902 рр.) у якості волонтера бурської армії. Там він був поранений, взятий англійцями у полон, лікувався у Лондоні в госпіталі, а згодом повернувся у Росію. Про це у 1957 році повідомив письменник Б.Д. Антоненко-Давидович. Проте він зазначав, що це йому відомо зі слів самого Ю.Я. Будяка-Покоса. Але ніде більше підтвердження цьому – ані у публікаціях, ані від когось іншого – він не зустрічав. Також, за його словами, Юрій Якович розповідав, що у 1917-1918 рр. був членом партії українських есерів. Проте ж, коли вийшов з цієї партії – не розповідав [2, акр. 21].

Важливим фактом біографії письменника Юрія Будяка є навчання у 1912-1916 рр. в Київському політехнічному інституті [2, акр. 17]. Проте, за якою спеціальністю він навчався, залишається невідомим. Не зовсім зрозумілим є також, як цей біографічний факт співвідноситься зі свідченням письменника, про те, що він у 1914 році разом із дружиною був у Парижі, але після початку Першої світової війни повернувся в Росію через Англію і Норвегію [2, акр. 21].

Також одним з маловідомих фактів життя письменника є його навчання в Одеській школі

прапорщиків, у яку, за його свідченням, він вступив наприкінці літа 1916 року, але був демобілізований в жовтні того ж року у зв'язку із хворобою [2, акр. 24, 33].

Не зважаючи на велику кількість опублікованих статей, які з'являються як в інформаційному просторі України, так і за її межами, зокрема вище зазначених, основні дати життєвого шляху Юрія Яковича залишаються невизначеними: це дата народження й дата смерті [7]. Спираючись на аналіз літературних джерел та архівного матеріалу (зокрема мова йде про матеріали слідчої справи що зберігаються в Державному архіві громадських об'єднань України) можна з певністю стверджувати, що датою народження Юрія Яковича Покоса є 1878 рік. Так у метричному свідоцтві зокрема зазначається: «В метрической книге, хранящейся при Покровской церкви села Красногорки, Константиноградского уезда, Полтавской губернии, в первой части о родившихся, за тысяча восемьсот семьдесят восьмой (1878) год, под № 72-м... записан следующий акт: месяца ноября семнадцатого (17-го) дня родился сын Григорий, родители его: села Красногорки собственник Яков Касьянов Пукас и законная жена его Евдокия Антониева, оба православные» [7, акр. 224].

Як зазначає у своєму дослідженні Євген Чернецький, Григорій Пукас у 1912 році змінив прізвище на Покос. А ім'я Григорій, з часом поступово перетворилося на Георгій, тобто – Юрій [6]. Сам письменник про це повідомляв, що справжнє прізвище його по батькові – Пукас, яке в 1911 чи 1912 році він змінив на Покос [2, акр. 21].

Дата смерті Юрія Яковича так само, як і дата народження, у різних літературних джерелах наводиться по різному. Наприклад, у Енциклопедії сучасної України ми зустрічаємо дату – 1943 рік (за часів німецької окупації) [23]. Проте, маємо віддати перевагу найбільш надійному джерелу. Це праця Людмили Андріївни Проценко «Київський некрополь: путівник-довідник». В ній авторка зокрема зазначає: «На Куренівському кладовищі, яке виникло в середині XIX ст., знаходяться поховання: Будяк Юрій Якович (справжнє прізвище Покос, 1878-23.IX.1942 – письменник, драматург, член спілки письменників «Плуг»... На могилі стандартний мозаїчний обеліск – невеличка стела, на якій прикріплено з чорного мармуру дошку з написом: «Будяк-Покос Юрій Якович. 1878-1942» [24, с. 257–258].

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки огляду літературних джерел, які присвячені висвітленню життя і творчості українського письменника і громадського діяча Юрія Яковича Будяка (Покоса) потрібно відмітити поступове розширення і поглиблення інформації, починаючи з 1930-х років до сьогодення.

Проте ми спостерігаємо й повторення помилкової інформації, зокрема що до дат його народження і смерті. При цьому, можемо побачити, що в різних джерелах вказуються різні дані. Таким чином аналіз історіографічних джерел дає можливість виділити конкретні проблеми у біографічних дослідженнях і запропонувати шляхи їх розв'язання.

Спираючись на аналіз літературних та архівних джерел, ми можемо точно визначити дату

народження Юрія Яковича – 17 листопада (за ст. стилем) 1878 року, та дату смерті – 23 вересня 1942 року. Сподіваємося, що ця інформація допоможе авторам сучасних публікацій про письменника у висвітленні основних фактів його біографії.

Важливим результатом дослідження є введення у науковий обіг інформації, яка пов'язана із перебуванням Ю.Я. Будяка-Покоса у Білій Церкві, де він багато років працював у міських закладах освіти, займався пам'яткоохоронною діяльністю, в тому числі й разом із відомим краєзнавцем, засновником Білоцерківського краєзнавчого музею та Білоцерківського окружного архіву Степаном Леонтійовичем Дроздовим-Мишківським [8].

Перспективним напрямком майбутніх досліджень може стати виявлення зв'язків Будяка-Покоса із провідними діячами української куль-

тури першої третини ХХ століття. Ці відомості можна отримати, зокрема, з його листування. Так, наприклад, відоме листування Покоса-Будяка з М. С. Грушевським. У своєму дослідженні «Епістолярна спадщина Михайла Грушевського (Покажчик до фонду № 1235 у ЦДІА України у м. Києві)» Ігор Гирич наводить інформацію про 5 листів (на 6 арк.) від Ю. Будяка (Покоса), які датуються 1907-1911 рр. [25, с. 16].

Окрім цього відомо про творчі зв'язки із іншими діячами – зокрема із Сергієм Єфремовим. Проте, вивчення епістолярної спадщини Юрія Будяка – це окрема велика тема, яка потребує окремого дослідження. Окрім того, важлива його участь в суспільно-політичному житті в лавах партії українських соціал-революціонерів, серед членів якої було багато діячів культури також є достатньо перспективною.

Список літератури:

- Українська революція 1917-21 / Український інститут національної пам'яті. URL: <http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revoljutsiya-1917-21> (дата звернення: 08.06.2019).
- Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 45982.
- Енциклопедія українознавства / Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія_українознавства (дата звернення: 08.06.2019).
- Бондар А.В., Смуток Б.М. Історія Першої Білоцерківської гімназії в особах. Біла Церква: Пшонківський О.В., 2012. С. 62–66.
- Передерій І.Г. Юрій Будяк (Покос) – український освітянин і літератор, який вплинув на світову історію / *Репресована культура України: регіональний вимір : Матеріали Всеукр. наук.-практ. Internet-конф. 9 квіт. 2015 р.* Полтава : ПолтНТУ, 2015. С. 59–65.
- Чернецький Є. «Государь Император всемилостейше соизволил»: епізод 1912 р. на шляху перетворення селянина Григорія Пукаса на письменника Юрія Будяка / XLVI Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева. 12 квітня 2019 р. Біла Церква, 2019. С. 16–19.
- Ярмола О.В., Велика К.І. Юрій Будяк (Покос) – письменник і громадянин: між реальним життям та легендами / Київщина: історія рідного краю : матеріали обласної науково-практичної краєзнавчої конференції «Краєзнавчі читання імені Лаврентія Похилевича» / упорядники: В.С. Перерва, О.Д. Рокицька. Біла Церква : КНЗ КОР «КОШОПК», 2019. С. 94–95.
- Ярмола О. Доля музею графів Браницьких у Білій Церкві (постановка питання) Протоієрей Петро Лебединцев та українське Відродження ХІХ – початку ХХ ст. Матеріали наукових читань 29 листопада 2001 року. Біла Церква : Білоцерківський краєзнавчий музей. С. 56–77.
- Українська Загальна Енциклопедія: Книга Знання. В 3-х т. / Під гол. ред. І. Раковського. Львів; Станіславів; Коломия : Рідна школа, 1930. Т. 1: А-Ж. 676 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010185> (дата звернення: 08.06.2019).
- Раковський Іван / Письменники Прикарпаття URL: <https://sites.google.com/site/xatachytalnya1/pismenniki-prikarpatta/rakovskij-ivan> (дата звернення: 08.06.2019).
- Українська радянська енциклопедія / Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_радянська_енциклопедія (дата звернення: 08.06.2019).
- Енциклопедія українознавства / Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія_українознавства (дата звернення: 08.06.2019).
- Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Т. 1: Абаза Микола – Голов'яно Зиновій / Гол. ред. В. Кубійович; Заст. гол. ред. М. Глобенко. Наукове товариство ім. Шевченка. Париж; Нью-Йорк, 1955. 400 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000828 (дата звернення: 08.06.2019).
- Українська радянська енциклопедія: [в 17-ти т.] / гол. ред. М.П. Бажан; редкол. І.К. Білодід та ін. 1-ше вид. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1960. Т. 2: Богуслав – Волочиськ, 575 с.
- Довгалюк П.М. Будяк / Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / Редкол.: І.О. Дзевєрін (відповід. ред.) та ін. Київ: Голов. ред. УРЕ ім. М.П. Бажана, 1988. Т. 1: А-Г. URL: <http://izbornyk.org.ua/ulencycl/ule18.htm> (дата звернення: 08.06.2019).
- Енциклопедія українознавства. Словникова частина – доповнення / Гол. ред. В. Кубійович. Наукове товариство ім. Шевченка. Париж; Нью-Йорк, 1995. Т. 11: Академія Будівництва і Архітектури УРСР – Якимович Авксентій. 510 с.
- Бондаренко К. Врятувати Черчілля. Український поет узяв у полон майбутнього прем'єра. 24 березня 2011. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/03/24/33035> (дата звернення: 08.06.2019).
- Грицун Р. «Капітан Зірвиголова». Як поет із Полтавщини воював проти Англії та рятував прем'єра Черчілля. URL: <https://tribuna.pl.ua/news/kapitan-zirvigolova-yak-poet-iz-poltavshhiny-vojuvav-proti-angliyi-ta-ryatuvav-prem-jera-cherchillya> (дата звернення: 08.06.2019).
- Будяк Юрій Якович // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Будяк_Юрій_Якович (дата звернення: 08.06.2019).
- Будяк Юрій Якович URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1539> (дата звернення: 08.06.2019).
- Доленко В. Українець що врятував Черчілля URL: http://na-skrzhyahyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_67.html (дата звернення: 08.06.2019).

22. Висота А. Як Юрій Будяк врятував Вінстона Черчіля. 02.03.2018. URL: <https://svitoch.in.ua/949-anatoliy-vysota-yak-yuriy-budyak-vryatuvav-vinstona-cherchulya-2-3-2018-r.html> (дата звернення: 08.06.2019).
23. Крижанівський С.А. Будяк Юрій Якович / Енциклопедія сучасної України URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=36582 (дата звернення: 08.06.2019).
24. Київський некрополь: путівник-довідник / Л.А. Проценко; [ред.: В.Д. Музика, В.Ф. Гужва]. Київ : Укр. письменник, 1994. 336 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003861 (дата звернення: 08.06.2019).
25. Епістолярна спадщина Михайла Грушевського (Показчик до фонду № 1235 у ЦДІА України у м. Києві) / Упорядн. І. Гирич; Ред. Н. Черкащенко. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Центральний державний історичний архів України. Київ, 1996. 107 с.
26. Науково-довідкові видання з історії України. Вип. 39. URL: <https://www.i-hyruch.name/Hrushevsky/EpistolSpad.html>; <http://resource.history.org.ua/item/0009827> (дата звернення: 08.06.2019).

References:

1. Ukrainiska revoliutsiia 1917-21 [Ukrainian Revolution 1917-21]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty [Ukrainian Institute of National Remembrance]. Available at: <http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revolutsiia-1917-21> (accessed: 08.06.2019).
2. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 263. Op. 1. Spr. 45982.
3. Entsiklopediia ukrainoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. *Vikipediia: vilna entsyklopediia* [Wikipedia: Free Encyclopedia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія_українознавства (accessed: 08.06.2019).
4. Bondar A.V., Smutok B.M. (2012). Istoriia Pershoi Bilotserkivskoi himnazii v osobakh [History of the First Bila Tserkva Gymnasium in Persons]. Bila Tserkva : Pshonkivskiy O.V., pp. 62–66.
5. Perederii I.H. (2015). Yurii Budiak (Pokos) – ukrainskyi osvitiayn i literator, yakyy vplynuv na svitovu istoriiu [Yurii Budiak (Pokos) – Ukrainian educator and writer who influenced world history]. Proceedings of the *Represovana kultura Ukrainy: rehionalnyi vymir : Materialy Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf.* (Ukraine, Poltava, April 9, 2015). Poltava : PolNTU, pp. 59–65.
6. Chernetskyi Ye. (2019). «Hosudar Ymperator vsemylesteyishe soyzvoly»: epizod 1912 r. na shliakhu peretvorennia selianyna Hryhoriia Pukasa na pysmennyka Yurii Budiaka [«The Emperor Sovereign All-Merciful Glorified»: episode 1912 on the path of transforming peasant Hryhoriia Pukas to the writer Yurii Budiak] Proceedings of the *XLVI Kraieznavchi chytannia imeni o. Petra Lebedyntseva* (Ukraine, Bila Tserkva, April 12, 2019). Bila Tserkva, pp. 16–19.
7. Yarmola O.V., Velyka K.I. (2019). Yurii Budiak (Pokos) – pysmennyk i hromadia-nyn: mizh realnym zhyttiam ta lehendamy [Yurii Budiak (Pokos) – writer and citizen: between real life and legends]. Proceedings of the *Kyivshchyna: istoriia ridnoho kraiu : materialy oblasnoi naukovopraktychnoi kraieznavchoi konferentsii «Kraieznavchi chy-tannia imeni Lavrentiia Pokhylevycha»* (Ukraine, Bila Tserkva, April 25, 2019) (eds. Pererva V.S., Rokytska O.D.). Bila Tserkva : KNZ KOR «KOIPOPК», pp. 94–95.
8. Yarmola O. (2001). Dolia muzeiu hraviv Branytskykh u Bilii Tserkvi (postanovka pytannia) [Destiny of the Museum of Count Branicki in the Bila Tserkva (presentation of the text)]. Proceedings of the *Protoiirei Petro Lebedyntsev ta ukrainske Vidrozhennia XIX – pochatku XX st.* (Ukraine, Bila Tserkva, November 29, 2001). Bila Tserkva: Bilotserkivskiy kraieznavchyi muzei, pp. 56–77.
9. Ukrainka Zahalna Entsiklopediia: Knyha Znannia [Ukrainian General Encyclopedia: Book of Knowledge]. In 3 vol. (eds. Rakovsky I.) Lviv; Stanislaviv; Kolomiya: Ridna shkola, 1930. Vol. 1: A-Z. 676 p. Available at: <http://resource.history.org.ua/item/0010185> (accessed: 08.06.2019).
10. Rakovskiy Ivan. *Pysmennyky Prykarpattia* [Writers of the Precarpathians] Available at: <https://sites.google.com/site/xatachytalnal/pismenniki-prikarpattia/rakovskij-ivan> (accessed: 08.06.2019).
11. Ukrainka radianska entsyklopediia [Ukrainian Soviet Encyclopedia]. *Vikipediia: vilna entsyklopediia* [Wikipedia: Free Encyclopedia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_радянська_енциклопедія (accessed: 08.06.2019).
12. Entsiklopediia Ukrainoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies *Vikipediia: vilna entsyklopediia* [Wikipedia: Free Encyclopedia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Енциклопедія_українознавства (accessed: 08.06.2019).
13. Entsiklopediia Ukrainoznavstva [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. The vocabulary part. Vol. 1: Abaza Nikolay – Golovyanko Zinovi (eds. Kubyovych V., Globenko M.). Scientific Society named after them Shevchenko. Paris; New York, 1955. 400 p. Available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000828 (accessed: 08.06.2019).
14. Ukrainka radianska entsyklopediia [Ukrainian Soviet Encyclopedia]. (eds. Bazhan M.P., Bilodid I.K. and others). 1st appearance. Kiev : Holov. red. URE, 1960. Vol. 2: Boguslav-Volochysk. 575 p.
15. Dovhaliuk P.M. (1988). *Budiak* [Budiak]. *Ukrainska Literaturna Entsiklopediia* [Ukrainian Literature Encyclopedia] (eds. Dzeverin I.O. and others). Kiev : Holov. red. URE im. M.P. Bazhana, 1988. Vol. 1: A-G. Available at: <http://izbornyk.org.ua/ulencycl/ule18.htm> (accessed: 08.06.2019).
16. Entsiklopediia Ukrainoznavstva. Slovnkova chastyna – dopovnennia [Encyclopedia of Ukrainian Studies. Dictionary part – supplement] (eds. Kubyovych V.) Scientific Society named after them Shevchenko. Paris; New York, 1995. Vol. 11: Academy of Civil Engineering and Architecture of the Ukrainian SSR – Yakimovich Avxentiy. 510 p.
17. Bondarenko K. (2011). Vriatuvaty Cherrhillia. Ukrainkyi poet uziav u polon maibutnoho premiera [Save Churchill. The Ukrainian poet was captured by the future prime minister]. March 24, 2011. Available at: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/03/24/33035> (accessed: 08.06.2019).
18. Hrytsun R. «Kapitan Zirvyholova». Yak poet iz Poltavshchyny voiuav proty Anhlii ta riatuvav premiera Cherrhillia [«Captain Zirvigolova». As a poet from Poltava region fought against England and rescued Churchill's premiere]. Available at: <https://tribuna.pl.ua/news/kapitan-zirvigolova-yak-poet-iz-poltavshhini-voyuvav-proti-angliyi-ta-ryatuvav-prem-iera-cherchillya> (accessed: 08.06.2019).

19. Budiak Yurii Yakovych [Budiak Yurii Yakovych] *Vikipediia: vilna entsyklopediia* [Wikipedia: the free encyclopedia]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Будяк_Юрій_Якович (accessed: 08.06.2019).
20. Budiak Yurii Yakovych [Budiak Yurii Yakovych]. Available at: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1539> (accessed: 08.06.2019).
21. Dolenko V. Ukrainets shcho vriatuvav Cherkhilia [Ukrainian who saved Churchill]. Available at: http://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_67.html (accessed: 08.06.2019).
22. Vysota A. (2018). Yak Yurii Budiak vriatuvav Vinstona Cherkhylia [As Yurii Budiak rescued Winston Churchill]. March 2, 2018. Available at: <https://svitoch.in.ua/949-anatoliy-vysota-yak-yuriy-budyak-vryatuvav-vinstona-cherchylya-2-3-2018-r.html> (accessed: 08.06.2019).
23. Kryzhaniivskyi S.A. Budiak Yurii Yakovych [Budiak Yurii Yakovych]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Contemporary Ukraine]. Available at: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=36582 (accessed: 08.06.2019).
24. Protsenko L.A. Kyivskiy nekropol: putivnyk-dovidnyk [Kiev necropolis: guide-directory]. (eds. Muzyka V.D., Huzhva V.F.) Kyiv : Ukr. pysmennyk, 1994. 336 p. Available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003861 (accessed: 08.06.2019).
25. Epistoliarna spadshchyna Mykhaila Hrushevskoho (Pokazhchyk do fondu № 1235 u TsDIA Ukrainy u m.Kyievi) [Epistolary Legacy of Mykhailo Hrushevsky (Index to the Fund No. 1235 at the Central Intelligence Agency of Ukraine in Kyiv)]. (eds. Hyrych I.; Cherkashchenko N.). NAS of Ukraine. Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies named after. M.S. Hrushevsky; Central State Historical Archive of Ukraine. Kyiv, 1996. 107 p.
26. Scientific reference publications on the history of Ukraine. Vol. 39. Available at: <https://www.i-hyrych.name/Hrushevsky/EpistolSpad.html>; <http://resource.history.org.ua/item/0009827> (accessed: 08.06.2019).